

Josip Parat

I. skup hrvatske ranokršćanske arheologije (HRRANA)

Zagreb, 15-17. ožujka 2018.

Arheološki zavod Odsjeka za arheologiju zagrebačkog Filozofskog fakulteta u ožujku 2018. priredio je *I. skup hrvatske ranokršćanske arheologije*. Trodnevni simpozij organiziran je na tragu duge tradicije znanstvenog bavljenja ranokršćanskim odsječkom hrvatske baštine. Organizatori su naumili predstaviti stanje istraživanja u ovoj disciplini i potaknuti sudionike da iznesu nova postignuća. Među pristiglim prijavama Znanstveni odbor prihvatio je 34 referata i 1 poster. Sva zasjedanja održana su u Konferencijskoj dvorani Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Uz arheologe, skupu su pribivali stručnjaci koji istražuju literarna, ikonografska, epigrafska i numizmatička vrela.

Nakon što su organizatori uputili pozdrave sudionicima, uslijedio je radni dio. Najprije je akademik Nenad Cambi održao pozvano predavanje o svetopisamskim aluzijama folklorne skulpture u ranokršćanskoj Dalmaciji. Plodan istraživač s dugogodišnjim iskustvom, Cambi je ponudio ikonografska tumačenja izabranih spomenika iz jadranskog priobalja i unutrašnjosti. Branka Migotti održala je prvo petnaestominutno priopćenje. U njemu je prikazala metodološka načela ranokršćanske arheologije i skicirala glavne poteškoće u periodizaciji i terminologiji. Upozorila je na oprez prilikom atribucije materijala u ranokršćanski horizont te na potrebu za interdisciplinarnim pristupom. Dino Milinović prikazao je stanje istraživanja kasnoantičke i ranokršćanske umjetnosti, s osobitim naglaskom na regionalnim posebnostima u oblikovanju sarkofagâ, mozaikâ i predmetâ svakodnevne uporabe. Vinka Matijević istražila je kršćanske motive u kasnoantičkim grobnim cjelinama iz srednje Dalmacije, napose na svjetiljkama i nakitu. Kristina Babić priložila je rad o razvojnim fazama ranokršćanske crkve s apsidom i propitala ishodišta njezina polukružnog oblika. Sesija je privedena kraju izlaganjem Marije Marić Baković o ranokršćanskim spolijima iz livanjskog kraja. Istraživačica je na konkretnim primjerima dokazala da su na izmaku antike rimski sepulkralni spomenici rabljeni kao građevno-dekorativni materijal za tamošnje ranokršćanske objekte.

Drugi dan simpozija otvorio je Emilio Marin s osvrtom na XIII. međunarodni kongres starokrošćanske arheologije (Split i Poreč, 1994). Kao tajnik tog kongresa, izlagač je podsjetio na tada postavljene ciljeve. Trpimir Vedriš na nekolicini primjera prikazao je utjecaj nedavnih arheoloških postignuća na hagiografska istraživanja i pozvao

na tješnju suradnju historiografije i arheologije. Vesna Lalošević objedinila je literarna, epigrafska i arheološka svjedočanstva o mučenicima u kasnoantičkim gradovima na hrvatskom povijesnom prostoru. Nakon stanke Marina Milićević Bradač održala je zanimljivo izlaganje o povlačenju na pučinske otoke u potrazi za isposničkim životom u kasnoj antici te o tada utemeljenim samostanima. Sanja Ivčević predstavila je ampulu Sv. Mene iz splitskog Arheološkog muzeja, pronađenu u makarskom priobalju. U radu je opisala tipološka obilježja predmeta i pozicionirala ga u kontekstu vezâ Dalmacije i sjevernoafričkih pokrajina u Justinijanovo doba. Zrinka Šimić-Kanaet analizirala je ranokršćanske simbole (monogram, križ, lav, ribu, palmu i dr.) na afričkom stolnom posuđu i fokejskoj keramici s jadranske obale i zaleđa. Dino Demicheli naposljetku je ponudio pregled kasnoantičke natpisne građe iz rimske provincije Dalmacije, ponajviše salonitanske provenijencije. Poslijepodnevno zasjedanje otvorila je Mirjana Sanader izlaganjem o ranokršćanskim čitačima (lektorima) na epigrafskoj građi iz Salone i Parencija. Branko Matulić osvrnuo se na dekorativnu i simboličku ulogu motiva svastike i meandra na ranokršćanskim mozaicima iz Salone. Marija Buzov priredila je referat o stanju istraživanja i metodološkim poteškoćama prilikom izučavanja kasnoantičkih mozaika. Ana Pavlović iznijela je vrijedna zapažanja o značenju polaganja novca u grobne cjeline. U izlaganju je donijela pregled, analizu i prostorno-kronološke okvire takvih ukopa u kasnoj antici na hrvatskom području. Iva Kaić uvjerljivo je protumačila motiv s jednog intaglija iz publikacije *Bulletino di archeologia e storia dalmata*. Sesija je privedena kraju izlaganjem Kristine Džin o glavnim izazovima u istraživanju ranokršćanskih lokaliteta u krajoliku južne Istre, tj. o urbanim cjelinama ili ljetnikovcima s pripadajućim proizvodnim središtima. U narednoj sesiji Jakov Vučić revidirao je nalaz ranokršćanskih relikvijara iz Novalje, nudeći iscrpnu analizu drvene škrinje od koje se djelomice sačuvala mjedena oplata s prizorima iz Biblije. O ranokršćanskoj arhitektonskoj baštini ruralnog dijela otoka Krka govorio je Ranko Starac. Izlagač se pritom osvrnuo na rezultate arheoloških istraživanja lokaliteta Cickini u općini Malinska-Dubašnica. Na temelju novih tehnika Miljenko Jurković uputio je na mogućnosti istraživanja promjena u urbanom i ruralnom pejzažu kvarnerskog otočja od 3. do 8. stoljeća. Istim područjem bavili su se Morana Čaušević-Bully i Sébastien Bully, prikazujući raznolika građevinska rješenja tamošnjih ranokršćanskih crkava. Zadnje izlaganje drugoga dana održao je Krešimir Filipec, iznoseći argumente koji idu u prilog pretpostavci da je ranokršćanska crkva Majke Božje Gorske u Loboru s pripadajućim grobljem bila arijanska bogomolja, kao i pokazatelje da je posrijedi pravovjerna crkva.

Posljednji dan simpozija otvorio je Hrvoje Vulić čiji je referat predstavio prve rezultate probnih arheoloških istraživanja na lokalitetu Kamenica u Vinkovcima. O ranokršćanskom horizontu Jaških Toplica izlagala je Dora Kušan-Špalj. Istraživačica je prikazala ostatke kršćanske crkve iz 4. st. i nalaze novca i nakita s kršćanskim motivima u lječilišnom središtu. Tanja Lolić raspravljala je o mogućnosti da se u središtu

kasnoantičke Sicije nalazila kršćanska bazilika. Joško Zaninović pružio je sliku ranokršćanskih crkava s drniškog područja, na što se u tematskom smislu nadovezalo izlaganje Maje Petrincec o rezultatima revizijskih istraživanja na uzvisini Ceceli u Siveriću kod Drniša. Ante Jurčević predstavio je i protumačio važnost ranokršćanskog kompleksa Crkvine u Klapavicama kod Klisa. Irena Radić Rossi, Tomislav Fabijanić i Marko Menđušić predstavili su rezultate istraživanja sakralnog kompleksa oko crkve Sv. Marije u uvali Tarac na otoku Kornatu. Posljednju sesiju otvorila je Ema Višić-Ljubić s izvješćem o rezultatima novijih arheoloških istraživanja salonitanskog bazilikalno-cemeterijalnog sklopa Marusinac te o epigrafskim spomenicima koji su otkriveni tijekom konzervatorskih radova. Tomislav Šeparović podsjetio je na lokalitet Šuplja crkva u Solinu, usredotočivši se na bogate numizmatičke nalaze, napose na skupni nalaz bizantskih zlatnika skrivenih sredinom 7. stoljeća. Domagoj Tončinić podnio je preliminarno izvješće o terenskim istraživanjima na lokalitetu Velić kod Trilja. Posljednji referat na simpoziju priložila je Marta Perkić, prikazavši ranokršćansku toponimiju dubrovačkog kraja. Pored usmenih izlaganja, na radnom dijelu skupa predstavljen je i poster, rad Ivanke Kamenjarin. Autorica je ondje prikazala nalaze bojane keramike iz 3. st. iz nekropole Krtine u Kaštel Sućurcu.

Znanstveni skup hrvatske ranokršćanske arheologije bio je prilika da istraživači različitih profila razmijene postignuća i uspostave ili prodube suradnju. Nije nevažno što su simpozij pratili studenti, nastavnici Sveučilišta u Zagrebu i drugi stručnjaci, čime je okupljanje poticajno djelovalo na one koji nisu sudjelovali vlastitim izlaganjem. Iznova se pokazalo da je u maloj ali živoj znanstveničkoj zajednici prijeko potrebna interdisciplinarnost u radu i više sluha za metodološke probleme s kojima se susreću istraživači. Prvo okupljanje oko ranokršćanskih tema u tom smislu treba shvatiti kao smjerokaz za poboljšanje i usavršavanje u znanstvenom radu i kao poticaj mlađima da nastave rad na ovom dijelu našeg kulturnog naslijeđa.